

Veřejnoprávní regulace hospodářské soutěže v oblasti produkce cukru

PUBLIC REGULATION OF COMPETITION IN SUGAR PRODUCTION

Radek Jurčík – Mendelova univerzita v Brně

Produkce cukru má svá specifika a silně regulatorní charakter vycházející ze zemědělské politiky Evropské unie, která je dosud založena na tzv. produkčních kvótách cukru (1, 2). Tyto kvóty do omezují hospodářskou soutěž a neumožňují volnou výrobu cukru. Produkce cukru je povolena pouze držitelům kvót. Kvóta pro Českou republiku je stanovena v příloze XII nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1308/2013, v platném znění. V hospodářském roce 2015/2016 působí na území České republiky pět cukrovarnických podniků, mezi které je rozdělena kvóta v celkové výši 372 459,207 t (tab. I.) (3).

Organizace trhu s cukrem je regulována nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1308/2013 ze dne 17. prosince 2013, kterým se stanoví společná organizace trhů se zemědělskými produkty. Podle čl. 143 tohoto nařízení v rámci režimu regulace produkce se na cukr, izoglukosu a inulinový sirup se vztahuje režim kvót. Překročí-li producent příslušnou kvótu a nevyužije přebytečnou množství způsoby stanovenými v článku 139, platí se z takového množství dávka z přebytku s výhradou podmínek uvedených v člancích 139 až 142.

V Česku se kvóta přidělená každému z podniků rovná kvóte, která byla podniku přidělena pro hospodářský rok

2010/2011 podle nařízení (ES) č. 1234/2007. Cukr, který není tímto způsobem využit, se stává přebytečným cukrem a vztahuje se na něj poplatek z přebytku ve výši 500 €·t⁻¹ (4). Administrace režimu cukru nad kvótu probíhá do konce hospodářského roku 2016/2017 v souladu s nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1308/2013, v platném znění a nařízením Komise (ES) č. 967/2006, v platném znění (3). Vzhledem k tržní ceně cukru nad 600 €·t⁻¹ se cukr nad kvótu vyrábět nevyplácí, pokud není dána možnost jej vyvézt. Českým výrobcům cukru se totiž daří získávat kvótu na vývoz cukru. Za to, že existuje systém kvót, mají výrobci cukru právo na výkup cukru za stanovenou částku (5). Z uvedeného vyplývají zvláštnosti hospodářské soutěže v oblasti výroby cukru a její regulace v současné době.

V tab. II. jsou uvedeny hospodářské výsledky z posledních účetních dokumentů obsažených v obchodním rejstříku výrobců cukru. Z této tabulky plyne, že podnikání v oblasti cukru je ziskové a výrobci cukru jsou robustní společnosti s dlouholetým ekonomickým a technickým zázemím. Jde o poměrně úzce vymezené podnikání, kde je díky cukerním kvótám zajištěn v současné době jistý příjem uvedeným podnikům majícím přidělenou kvótu. Výrobci následně mohou za stanovených podmínek přebytek cukru, cukr nad kvótu, vyvážet do zahraničí na základě vývozních kvót, které v hospodářském roce 2014/2015 byly 1 300 tis. t (6).

Při srovnání se zahraničím je možné porovnat výši kvóty výrobců cukru v jiných zemích na jednoho obyvatele (7). Kvóty byly přidělovány v rámci EU každé zemi individuálně (tab. III.). Z uvedeného přepočtu výrobní kvóty Evropské unie v jednotlivých zemích plyne, že:

– nejvyšší podíl, nad 60 kg na každého obyvatele ročně, mají v Belgii a Dánsku,

Tab. I. Přehled kvót přidělených cukrovarnickým podnikům pro hospodářský rok 2015/2016

Výrobce	Kvóta (t)
Tereos TTD, a.s.	208 715,651
Moravskoslezské cukrovarny, a.s.	93 973,208
Cukrovar Vrbátky, a.s.	21 989,012
Litovelská cukrovarna, a.s.	22 596,848
Hanácká potrav. společnost, s.r.o.	25 148,488
Celkem	373 459,207

Pramen: (3), vlastní zpracování

Tab. II. Hospodářské a další údaje o výrobcích cukru

Výrobce	Charakteristiky
Tereos TTD, a. s.	Základní kapitál 1 321 011 386 Kč. Z výroční zprávy za rok 2014 a účetní závěrky vyplývá, že za účetní rok k 31. 3. 2014 byly tržby 6 693 mil. Kč se ziskem po zdanění ve výši 892,701 mil. Kč. Ovládající osobou je Tereos, Francie, s 62 % akcií, Nord Zucker AG, Spolková republika Německo, vlastní 35 % akcií a 3 % další drobní akcionáři.
Moravskoslezské cukrovary, a. s.	Základní kapitál 208 192 670 Kč. Z výroční zprávy za rok 2014, zápisu ze zasedání představenstva ze dne 17. 6. 2015 a účetní závěrky vyplývá, že za hospodářský rok od 1. 3. 2014 do 28. 2. 2015 byly tržby 3 287,597 mil. Kč a zisk po zdanění 195 191 838,76 Kč. Společnost vydala 20 816 267 ks zaknihovaných akcií na majitele. Ovládajícím akcionářem je AGRANA Zucker GmbH, Rakousko, s podílem 97,66 %.
Cukrovar Vrbátky, a. s.	Základní kapitál 66,547 mil. Kč. Z výroční zprávy za rok 2014, účetní závěrky a zápisu z valné hromady ze dne 4. 9. 2015 vyplývá, že za období 1. 1. 2015 do 31. 7. 2015 byl při výnosech 393,681 mil. Kč zisk 51,234 mil. Kč při prodejních cenách cukru 10,46 Kč.kg ⁻¹ . Za rok 2014 byly výnosy 693 mil. Kč a zisk po zdanění 88,6 mil. Kč. Společnost vydala kmenové akcie na majitele v počtu 66 547 ks. Akcie vlastní české fyzické osoby, podíl čtyř z nich je podstatný: Ing. Zdeněk Kovářik vlastní 35,01 % akcií, RNDr. Miroslav Hofschneider 21,83 %, Ing. Miloslav Kolomazník 19,58 % a Ing. Leopold Klabal 10,24 %, zbytek drobní akcionáři.
Litovelská cukrovarna, a. s.	Základní kapitál 19 mil. Kč. Z výroční zprávy za rok 2014, zápisu z valné hromady a zápisu ze zasedání představenstva ze dne 10. 9. 2015 vyplývá, že za rok 2014 byly tržby 747,387 mil. Kč a zisk před zdaněním 39,2 mil. Kč. Společnost vydala 380 ks kmenových akcií na jméno v zaknihované podobě a převod akcií je podmíněn souhlasem představenstva. Ing. Miloslav Kolomazník vlastní 23,68 % akcií, Ing. Leopold Klabal 11,84 % akcií, další akcionáři nezjištěni. Zřejmě jde o české fyzické osoby.
Hanácká potrav. společnost, s. r. o.	Základní kapitál 15,606 mil. Kč. Z výroční zprávy a účetní závěrky za období od 1. 9. 2011 do 31. 8. 2012 plyne, že tržby byly 580,458 mil. Kč a zisk před zdaněním 13,661 mil. Kč. Jediným akcionářem je MUDr. Jiří Vajdík.

Pramen: (6), vlastní zpracování

- vysoký podíl, nad 50 kg na obyvatele ročně, mají ve Francii,
- podíl nad 40 kg na obyvatele ročně mají v Chorvatsku, Nizozemsku a Rakousku,
- podíl nad 35 kg na obyvatele ročně je v Česku, Polsku a Německu,
- podíl nad 30 kg na obyvatele ročně je v Litvě a Švédsku,
- ještě nižší podíl je v zemích jako Finsko, Velká Británie, Slovensko a další.

Je však třeba dodat, že přes všechny rozpory vychází kvótový systém z historického rozměru cukrovarnické výroby, který by měl odrážet to, jak vhodné podmínky pro produkci cukrové řepy a cukru v každém státě jsou.

Česká republika patří historicky k předním evropským producentům i exportérům cukru (8). Naši pěstitelé i zpracovatelé cukrovky mají i dnes evropském trhu významnou roli a veškeré předpoklady pro to, aby tomu tak bylo i v období po ukončení platnosti cukerních kvót. I když počet cukrovarů za posledních sto let klesal, rychle po roce 1990, zpracovatelské kapacity cukrovarů naopak rostly (tab. IV.). Např. v roce 1989/1990 u nás existovalo 52 cukrovarů, které produkcí bílého cukru (491 189 t) nedosáhly na produkci 7 cukrovarů (591 440 t) v roce 2014/2015 (9, 10).

V roce 2007/2008 v návaznosti na nařízení Rady č. 320/2006 odevzdala společnost Eastern Sugar Česká republika, a. s., dobrovolně celou svou kvótu cukru Evropské komisi a požádala Státní zemědělský a intervenční fond o restrukturalizační podporu. V důsledku tohoto rozhodnutí se snížila v ČR od roku 2007/2008 celková kvóta o 102 472,8 t a v roce 2007/2008 tedy již nebyla zahájena výroba cukru v cukrovarech Hrochův Týnec, Němčice nad Hanou a Kojetín (11). Dnes existující cukrovary jsou uvedeny v tab. V.

Vymezení relevantního trhu cukru dle rozhodovací praxe různých institucí

Trh je obecně místem, kde se střetává nabídka s poptávkou (12). Dle ust. § 2 odst. 2 zákona č. 143/2001 Sb., o ochraně hospodářské soutěže, je pak relevantním trhem trh zboží, které je z hlediska jeho charakteristiky, ceny a zamýšleného použití shodné, porovnatelné nebo vzájemně zastupitelné, a to na území, na němž jsou soutěžní podmínky dostatečně homogenní a zřetelně odlišitelné od sousedících území. Při vymezení relevantního trhu z hlediska věcného je třeba vycházet zejména z pohledu spotřebitele, tj. zohlednit, které výrobky či služby spotřebitel považuje vzhledem k jejich vlastnostem, ceně a zamýšlenému užití za shodné, zaměnitelné nebo vzájemně zastupitelné (13). Na trhu výrobců cukru působí cukrovary – obchodní společnosti, které nakupují od pěstitelů cukrovou řepu, kterou pak zpracovávají a vyrábějí z ní cukr. Jejich výrobní sortiment je poměrně široký, a to jak po stránce druhů cukru (krystal, krupice, moučka, kostky apod.), tak po stránce velikosti balení cukru (od 5 g hygienického balení, přes 0,5 a 1kg maloobchodní balení, 5 a 50kg balení, až po tzv. big bag balení – 700 nebo 900 kg a volně ložený cukr). K realizaci obchodů (tj. nákupu cukrovky od pěstitelů i k prodeji vyrobeného cukru) dochází na základě smluv či obchodních podmínek; ceny pro jednotlivé zákazníky se liší v závislosti na velikosti zákazníka, jeho bonitě, dlouhodobosti vztahu apod. Z hlediska věcného lze oblast výroby a distribuce cukru rozdělit na dva relevantní trhy, a to na:

- Trh průmyslového cukru – průmyslovým cukrem se rozumí bílý rafinovaný cukr vyráběný z cukrové řepy, který se prodává jako volně ložený nebo ve velkých baleních (v pytlích po více jak 5 kg). Odběrateli tohoto cukru jsou především další

Tab. III. Celostátní a regionální kvóty pro výrobu cukru, izoglukosa a inulinového sirupu

Stát EU či region	Cukr (t)	Izoglukosa (t)	Podíl kvóty cukru na 1 obyvatele (kg)	Podíl národní kvóty na kvótě EU (%)
Belgie	676 235	114 580	60,06	5,0
Bulharsko	0	89 198	0	0
Česká republika	372 459		35,34	2,8
Dánsko	372 383		65,79	2,8
Finsko	80 999	0	14,81	0,6
Francie (metropolitní území)	3 004 811		51,80	22,2
Francie zám. departementy	432 220			3,2
Chorvatsko	192 877		45,60	1,4
Irsko	0		0	0
Itálie	508 379		8,36	3,8
Litva	90 252		30,90	0,7
Lotyšsko	0		0	0
Maďarsko	105 420		10,70	0,8
Německo	2 898 256	56 638	35,71	21,4
Nizozemsko	804 888	0	47,63	5,9
Polsko	1 405 608	42 861	36,98	10,4
Portugalsko (pevn. území)	0	12 500	0	0
Portugalsko – Azory	9 953			0,1
Rakousko	351 027		40,91	2,6
Rumunsko	104 689		5,27	0,8
Řecko	158 702		14,68	1,2
Slovensko	112 320	68 095	20,72	0,8
Slovinsko	0		0	0
Španělsko	498 480	53 810	10,73	3,7
Švédsko	293 186		30,07	2,2
Velká Británie	1 056 474	0	16,31	7,8
Celkem	13 529 618	720 441	26,62	–

Pramen: (7), nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1308/2013 a vlastní zpracování

zpracovatelé, tj. výrobci potravin a nápojů, kteří jej nakupují za účelem dalšího zpracování.

– Trh cukru pro domácnost – tzv. maloobchodní cukr je bílý rafinovaný cukr vyráběný z cukrové řepy, který se prodává v malých množstvích (balení do 5 kg) pro spotřebitele v domácnostech či v gastronomii. Jeho distribuce probíhá prostřednictvím velkoobchodní a maloobchodní sítě.

Uvedené rozdělení trhu s cukrem vyplývá z rozhodnutí Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže č.j. S 57/01-366/03 ze dne 6. 2. 2003 ve věci spojení soutěžitelů Südzucker Aktiengesellschaft Mannheim/Ochsenfurt a Saint Louise Sucre S. A. Odpovídá to i praxi, již se Evropská komise řídí při svém rozhodování (rozh. No IV/F-3/M.34.621 – Irish Sugar aj.). V rámci ochrany hospodářské soutěže v oblasti výroby cukru se však nevyskytuje větší množství rozhodnutí. Dalším je rozhodnutí vydané Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže (ÚOHS) č.j. S 142/04-2311/06-610 a R055,056,057/04 ve věci šetření zakázané horizontální dohody či jednání ve vzájemné shodě podle § 3 odst. 1 zákona

o ochraně hospodářské soutěže při stanovování prodejních cen cukru mezi Cukrovarny TTD, a. s., Eastern Sugar ČR, a. s., Moravskoslezskými cukrovarny, a. s., a Cukrovarem Vrbátky, a. s., kterým bylo zakázáno do budoucna vyměňovat si protřednictvím Českomoravského cukrovarnického spolku měsíční individualizovaná statistická data (týkající se objemů výroby cukru, objemů prodeje cukru, objemů zásob cukru a podílů účastníků řízení na prodejkách cukru). Uzavřeli a plnili tak zakázanou a neplatnou dohodu o výměně informací, která mohla vést k narušení hospodářské soutěže na trhu průmyslového cukru pro další zpracování a na trhu cukru pro přímou spotřebu. Nicméně tato dohoda byla dána do značné míry specifikou daného trhu, kdy prostřednictvím cukerních kvót působilo v ČR tehdy pouze 9 cukrovarů. Dohoda nebyla shledána v plné míře nebezpečnou, neboť nebyla uložena žádná sankce ale pouze zákaz tuto dohodu plnit. V dané souvislosti ÚOHS dále uvedl, že dané informace do jisté míry vyhodnocuje Český statistický úřad, takže nejsou zcela nedostupné. ÚOHS v tomto správním řízení dělí relevantní trh z hlediska věcného:

- trh průmyslového cukru pro další zpracování,
- trh cukru pro přímou spotřebu.

Z výše uvedené rozhodovací praxe plyne, že bytí je trh v sektoru produkce cukru v České republice veřejnoprávně silně regulován, musí jednotliví výrobci mezi sebou soutěžit a nabízet různé ceny produktů. V opačném případě by na ně mohla dopadnout pravomoc Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže ve věci narušení hospodářské soutěže. Skutečností zůstává, že tento sektor v rámci zemědělské politiky je regulací ovlivněn, stejně jako sektory další (14). Obdobně např. fungovaly od 1. 4. 2001 od 31. 3. 2015 mléčné kvóty stanovující pro jednotlivé státy EU maximální produkci mléka.

Reforma trhu s cukrem po roce 2017

V roce 2017 bude ukončen režim Společné organizace trhu s cukrem (a tedy i cukerní kvóty), který výrobcům cukru v Evropské unii diktoval, kolik cukru smějí ročně vyrobit a jak mají naložit s jeho případným přebytkem. Je mechanismem stabilizujícím evropskou produkci a trh s cukrem, na druh

Tab. IV. Produkce cukru na území České republiky

Rok, období	Počet cukrovarů	Zpracováno řepy (tis. t za rok)	Výroba bílého cukru (t za rok)
1921/1922	161	3 161	646 tis.*
1925/1926	155	7 245	1 251 tis.*
1961–1965	76	4 811	660 820
1986–1990	50	4 589	532 670
2000/2001	13	2 900	431 600
2004/2005	11	3 488	558 417
2014/2015	7	4 200**	591 440

* surový cukr, ** jen řepa k produkci cukru

Pramen: Vlastní zpracování na základě (8, 9, 10)

straně spotřebitelům a odběratelům udržuje vyšší ceny cukru. Až budou cukerní kvóty zrušeny, bude trh liberalizován, což umožní vyrábět větší objemy cukru výrobcům, také však cukerní sektor více otevře konkurenci a hospodářské soutěži. Je pravdou, že český cukrovarnický průmysl je robustní a i v současné době vyváží značnou část produkce do zemí Evropské unie. Lze tedy předpokládat že cukr zůstane důležitým výrobním produktem České republiky i významným vývozním artiklem.

Souhrn

Tento článek se zabývá analýzou produkčních kvót cukru, jejich srovnáním s ostatními zeměmi Evropské unie v návaznosti na specifika hospodářské soutěže v této oblasti. Věnuje se rovněž vymezení trhu cukru v existující rozhodovací praxi Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže a diskusemi o reformě produkčních kvót. Lze říci, že produkční kvóty stanovené pro jednotlivé členské státy jsou rozdělovány národním výrobcům a mají silný regulační charakter a přináší jednak jistotu produkce cukru ve stanovené míře, na druhou stranu přináší vyšší ceny pro spotřebitele.

Klíčová slova: výroba cukru, hospodářská soutěž, veřejnoprávní regulace, cukerní kvóty.

Literatura

1. *Situační a výhledová zpráva: Cukr – cukrová řepa, červen 2008.* Praha: Ministerstvo zemědělství, 2008, 38 s.
2. HAJEK, O. ET AL.: Regional disparities and financing of regional policy – some lessons from the Czech Republic. *Politická ekonomie*, 60, 2012 (3), s. 330–348.
3. *Kvóty pro rok 2015/2016.* Státní zemědělský a intervenční fond, 2015 [online] http://www.szif.cz/cs/CmDocument?rid=%2Fapa_anon%2Fcs%2Fzpravy%2Fkomodity%2Frv%2F03%-2F01%2F1444643802239.pdf, cit. 12. 12. 2015.
4. *Cukr nad kvótu.* Státní zemědělský a intervenční fond, 2015, [online] www.szif.cz, cit. 10. 12. 2015.
5. *Situační a výhledová zpráva: Cukr – cukrová řepa, září 2005.* Praha: Ministerstvo zemědělství, 2005, 44 s.
6. *Obchodní rejstřík (Poslední účetní podklady a výroční zprávy výrobců cukru).* Ministerstvo spravedlnosti, 2015, [online] www.justice.cz, cit. 10. 12. 2015.
7. *Počet obyvatel EU.* Evropská komise, 2015, [online] http://europa.eu/about-eu/facts-figures/living/index_cs.htm, cit. 10. 12. 2015.
8. DUDEK, F.: *Monopolizace cukrovarnictví v českých zemích do roku 1938.* Praha: Academia, 1985, s. 184.

Tab. V. Cukrovary v České republice

Podnik	Cukrovar	Podíl na produkci (%)
Tereos TTD, a. s.	Dobruška	38,89
	České Meziříčí	19,44
Moravskoslezské cukrovary, a. s.	Hrušovany	13,89
	Opava	9,72
Cukrovar Vrbátky, a. s.	Vrbátky	5,56
Litovelská cukrovarna, a. s.	Litovel	5,56
HPS, s. r. o.	Prosenice	6,94

Pramen: vlastní zpracování a (6)

9. *Cukrovarnický kalendář 1993.* Praha: Cukrspol Praha-Modřany, a. s., 1993, s. 242–243.
10. *Situační a výhledová zpráva: Cukr – cukrová řepa, červen 2015.* Praha: Ministerstvo zemědělství, 2015, s. 33.
11. *Vliv reformy na evropské farmáře – a dopady nejsou jen pozitivní.* Svaz pěstitelů cukrovky Čech, [online] <http://www.spcc.cz/reforma.php>, cit. 19. 11. 2015.
12. OCHRANA, F.: Risk and uncertainty (introduction to behavioral economics and finance). *Ekonomický časopis*, 58, 2010 (4), s. 423–427.
13. SMEKALOVA, L. ET AL.: Spatial concentration of the cohesion policy projects in nationally delimited intervention areas: the case of the Czech republic and Poland. *Economics & Sociology*, 8, 2015 (2), s. 211–226.
14. PALÁT, M.; DVOŘÁKOVÁ, Š.; KUPKOVÁ, N.: Consumption of beef in the Czech Republic, *Agricultural Economics = Zemědělská ekonomika*, 58, 2012 (7), s. 308–314.

Jurčik R.: Public Regulation of Competition in Sugar Production

This article analyzes the production quotas for sugar by comparing them with other European Union countries in relation to the specifics of competition in this area. It contains analyses of decision-making practice of the Office for the Protection of Competition in the field of sugar production and discussions on the reform of production quotas. We can say that the production quotas set for each Member State are allocated a national manufacturer and have a strong regulatory nature and security of sugar production within the prescribed rate; on the other hand, they bring higher prices for consumers.

Key words: sugar production, economic competition, public regulation, sugar quotas.

Kontaktní adresa – Contact address:

doc. JUDr. Ing. Radek Jurčik, Ph. D., Mendelova univerzita v Brně, Provozně ekonomická fakulta, Ústav práva a sociálních věd, Zemědělská 1, 613 00 Brno, Česká republika, e-mail: jurcik@mendelu.cz